

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 3 november 1939 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om handläggning vid krig eller krigsfara av vissa ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 14 oktober 1939 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 57, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Förordning

om handläggning vid krig eller krigsfara av vissa ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att bestämmelserna i 2—5 §§ skola tillämpas.

Under tid, då förordnande som i första stycket sägs är i kraft, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden, i den mån de strida mot vad enligt förordnandet blivit bestämt.

2 §.

Förekommer hos central förvaltningsmyndighet vid försvarsväsendet, hos chefen för försvarsstaben, hos försvarsgrenschef eller hos medicinalstyrelsen ärende rörande den allmänna hälso- och sjukvården, som är av den natur att såväl militära som civila intressen därav beröras, skall ärendet överlämnas till en av Konungen utsedd sjukvårdschef, som har att pröva och avgöra ärendet. Sjukvårdschefen äger meddela närmare anvisningar vilka ärenden, som skola anses vara av angivna beskaffenhet.

Sjukvårdschefen åligger ock att med uppmärksamhet följa företeelserna inom den allmänna hälso- och sjukvården samt att själv vidtaga eller hos Konungen föreslå de åtgärder, vilka sjukvårdschefen finner påkallade.

Rörande uppsikten över och ledningen av sjukhusvården vid krig eller krigsfara gäller vad därom särskilt stadgas.

3 §.

Sjukvårdschefen skall vid fullgörandet av sina åligganden efterkomma de direktiv, som överbefälhavaren (därest överbefälhavare ej förordnats, den som utövar ledningen av högkvarteret) med hänsyn till krigföringen utfärdar.

4 §.

Sjukvårdschefen äger att av de i 2 § första stycket nämnda myndigheterna erhålla de upplysningar och det biträde, som för sjukvårdschefens verksamhet erfordras och av vederbörande kunna lämnas.

5 §.

Sjukvårdschefen skall i varje ärende, där så kan ske, höra den militära myndighet, som skulle hava handlagt ärendet, därest detta ej berört civila intressen, ävensom medicinalstyrelsen.

Det åligger sjukvårdschefen att om de beslut, som av honom fattas, underrätta de i första stycket angivna myndigheterna.

6 §.

Konungen äger meddela de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna förordning.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft en i anledning av densamma inom första kammaren väckt motion, nr 13, av herr *Herlitz*.

I motionen hemställes, att riksdagen i anledning av propositionen ville
1) för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående fullgörande i vissa fall av medicinalstyrelsen tillkommande ämbetsuppgifter.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, må Konungen förordna, att ärenden, som enligt lag eller författning handläggas av medicinalstyrelsen och som äro av den natur att såväl militära som civila intressen därav beröras, skola handläggas av den myndighet Konungen därtill förordnar;

2) medgiva att för sådant ändamål som avses i propositionen en sjukvårdschefs befattning må inrättas.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Högsta tillsynen över den allmänna hälso- och sjukvården i riket utövas — i den mån föreskrifter angående den militära hälso- och sjukvården icke till annat föranleda — av medicinalstyrelsen. Denna styrelsens ställning såsom högsta tillsynsmyndighet är fastställd i åtskilliga lagar och andra författningar. Av bestämmelserna härom kunna nämnas 55 § 1 mom. hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566), 26 § 1 mom. epidemilagen samma dag (nr 443) och 18 § första stycket lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppypning.

Närmare föreskrifter rörande medicinalstyrelsens åligganden med avseende å den allmänna hälso- och sjukvården hava meddelats i 2 § instruktionen för styrelsen av den 19 december 1930 (nr 441) (ändringar i paragrafen vidtagna genom kungörelser nr 636/1934, 361/1938 och 115/1939). Härutinnan åligger det styrelsen, bland annat, att ägna uppmärksamhet åt allmänna hälsotillståndet och dödligheten i rikets skilda delar och inom olika näringar, yrken och befolkningsgrupper ävensom åt de förhållanden, som utöva inflytande därpå, att med anledning av föreskrivna eller för särskilda fall infordrade, från myndigheter eller läkare inkomna berättelser och rapporter eller eljest vunna upplysningar eller gällande stadganden, särskilt vid hotande eller yppade epidemier, direkt eller genom länsstyrelse meddela nödiga råd, anvisningar och föreskrifter, att vaka över epidemisjukvårdens handhavande samt hava tillsyn över karantänsanordningar och andra i den allmänna sjukvårdens intresse anordnade inrättningar, att hava högsta tillsynen över skyddskoppypningen och i sådant hänseende, bland annat, meddela erforderliga föreskrifter, anvisningar och råd beträffande skyddskoppypningens verkställande samt fastställa de formulär, som kunna ifrågakomma, ävensom draga försorg om att animal vaccin alltid finnes tillverkad i tillräcklig mängd, att fullgöra vad enligt lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar på styrelsen ankommer, att hava överinseende över tandvården i riket samt att hava överinseendet över militärläkarnas medicinska verksamhet. Enligt den förut omnämnda kungörelsen nr 115/1939, som träder i kraft den 1 januari 1940, skall medicinalstyrelsen vidare fullgöra vad enligt tuberkulosförordningen den 31 mars 1939 (nr 113) ankommer på styrelsen.

Vad den militära hälso- och sjukvården beträffar, utövas det allmänna inseendet däröver *i tekniskt och ekonomiskt avseende* av armé-, marin- och flygförvaltningarna, envar av dem såvitt angår den myndigheten underställda försvarsgrenen. Ärendena angående arméns hälso- och sjukvårdsväsende handläggas i arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, vars chef är generalfältläkaren, och ärendena angående hälso- och sjukvården inom marinen å marinförvaltningens sanitetsavdelning med marinöverläkaren såsom avdelningens chef. Inom flygförvaltningen handläggas ärenden, som angå hälso- och sjukvården, å sjukvårdssektionen; vid deras behandling inträder förste flygläkaren såsom ledamot av flygförvaltningen. Bestämmelser i förevarande ämne återfinnas i instruktion för arméförvaltningen den 18 juni 1937 (nr 668), instruktion för marinförvaltningen samma dag (nr 678) samt instruktion för flygförvaltningen den 10 juni 1938 (nr 303).

I övriga avseenden utöva cheferna för armén, marinen och flygvapnet den högsta ledningen av och uppsikten över den vederbörande chef underställda försvarsgrenens hälso- och sjukvård.

Chefen för armén biträdes härvid av tjänstegrensinspektörerna. Dessa äro till antalet två, nämligen generalfältläkaren beträffande sjukvårdsväsendet och överfältveterinären beträffande veterinärväsendet. Närmare bestämmelser rörande tjänstegrensinspektörernas åligganden återfinnas i §§ 29—31 instruktionen den 18 juni 1937 (nr 669) för chefen för armén jämte honom underlydande organ för utövandet av lantförsvarets militära ledning. Av nämnda bestämmelser må här nämnas, att tjänstegrensinspektör har att ägna oavlätlig uppmärksamhet åt sin tjänstegren och att vaka över att dess särskilda behov tillgodoses, att han skall hålla chefen för armén ständigt underättad om läget i nämnda hänseende ävensom om de av honom gjorda iakttagelser och erfarenheter, som kunna vara av betydelse, samt vidtaga eller föreslå de åtgärder, som han finner av omständigheterna påkallade, att han skall förrätta inspektion i enlighet med därom meddelade närmare bestämmelser, samt att han i sin verksamhetsutövning skall samarbeta med medicinalstyrelsen i mån omständigheterna det påkalla eller så särskilt stadgas.

Chefen för marinen biträdes i utövandet av sina förut nämnda befogenheter av marinöverläkaren. Närmare bestämmelser rörande dennes åligganden återfinnas i §§ 64—73 instruktionen den 18 juni 1937 (nr 679) för chefen för marinen jämte honom underlydande organ för utövandet av sjöförsvarets militära ledning. Marinöverläkaren är enligt dessa bestämmelser, bland annat, inspektör för hälso- och sjukvården inom marinen samt chef för marinläkarkåren. Beträffande hälso- och sjukvården vid marinen åligger det honom att verkställa inspektioner av de hygieniska förhållandena jämte anstalter för vård och transport av sjuka och sårade ombord och i land. I ärenden, som kunna vara av betydelse för den allmänna hälso- och sjukvården i riket, har han att allt efter ärendets beskaffenhet göra anmälan hos eller samråda med medicinalstyrelsen. Om hans deltagande i arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses och medicinalstyrelsens överläggningar gäller vad därom särskilt stadgas. I fråga om deltagandet i medicinalstyrelsens överläggningar föreskrives härutinnan enligt Kungl. brev den 2 mars 1906, att marinöverläkaren äger att, då ärenden, som röra flottan och kustartilleriet, förekomma hos medicinalstyrelsen, deltaga i styrelsens överläggningar och få sin mening antecknad till protokollet.

Vad slutligen angår flygvapnet stadgas i § 17 instruktionen den 10 juni 1938 (nr 302) för chefen för flygvapnet jämte honom underlydande organ för utövandet av flygvapnets militära ledning, att förste flygläkaren i ärenden, som tillhöra hans verksamhetsområde, är föredragande inför chefen för flygvapnet, där de icke enligt chefens för flygvapnet bestämmande föredragas av chefen för flygstaben. I sistnämnda fall bör förste flygläkaren vara närvarande vid föredragningen.

Enligt förslag till krigssjukvårdsreglemente, vilket jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 2 juni 1927 därefter försöksvis skall tillämpas, utövar arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse såsom central krigsförvaltningsmyndighet högsta ledningen av och överinseendet över sjukvårdstjänsten i krig vid lantstridskrafterna. Styrelsen vidtager — i enlighet med anvisningar av högsta militära myndigheter — åtgärder för övertagande av sjuka och sårade från olika krigsskådeplatser ävensom från fästning vid lantförsvaret, vilken förklarats i krigstillstånd, samt för tillgodoseendet av under kriget uppstående behov av läkare m. fl. ävensom för anskaffandet av erforderlig sjukvårdsmateriel. För sjukvården i hemorten utfärdar styrelsen erforderliga bestämmelser (§ 2).

Bestämmelser i ämnen, som för arméns vidkommande avhandlas i förslaget till krigssjukvårdsreglemente, återfinnas i fråga om marinen i ett genom generalorder den 5 maj 1930 fastställt tillägg till sjukvårdsstridstjänstinstruktion för flottan. Nämda tillägg, vilket innehåller bestämmelser för avlämnande från marinen av sjuka och sårade i krigstid, berör dock icke marinförvaltningens ställning såsom chefsmyndighet.

Genom brev den 29 juni 1926 har Kungl. Maj:t — med tillämpning provisoriskt från och med den 1 juli 1926 — förordnat, att de för armén i motsvarande hänseende gällande föreskrifter i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse beträffande, bland annat, hälso- och sjukvården vid flygvapnet. I följd härav torde förenämnda, för lantstridskrafterna gällande förslag till krigssjukvårdsreglemente äga tillämplighet jämväl i fråga om flygvapnet.

Bestämmelser om huru frågor, som samtidigt angå såväl den militära som den civila sjukvården, skola handläggas finnas ej. Dylika frågor torde därför för närvarande ej kunna handläggas annat än genom självständiga beslut av dels militär, dels ock civil sjukvårdsmyndighet.

Emellertid må erinras om bestämmelserna i kungörelsen den 3 september 1939 (nr 635) om tjänstgöring i medicinalstyrelsen av representanter för försvarsväsendet och luftskyddet. Kungörelsen, som träder i kraft den dag, från och med vilken jämlikt Kungl. Maj:ts förordnande bestämmelserna i 3—9 §§ lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara skola, helt eller delvis, tillämpas, avser handläggningen av ärenden rörande sjukhusvården vid krig eller krigsfara samt andra ärenden av betydelse för krigföringen eller luftskyddet. Representanterna för försvarsväsendet och luftskyddet äga framställa förslag till medicinalstyrelsen samt delta i styrelsens överläggningar men ej i besluten. Avviker sådan representants mening från fattat beslut, äger han dock få sin mening antecknad till protokollet.

I skrivelse den 2 september 1939 har medicinalstyrelsen efter samråd med chefen för försvarsstaben hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för utfärdande av erforderliga bestämmelser rörande högsta ledningen av den allmänna hälso- och sjukvården vid krig.

Med anledning av medicinalstyrelsens framställning utarbetades inom socialdepartementet en *promemoria*, innefattande utkast till proposition med förslag till förordning om handläggning vid krig eller krigsfara av vissa ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården.

Efter redogörelse för gällande bestämmelser och medicinalstyrelsens framställning anfördes i *promemorian* bland annat följande:

I samband med framläggandet till 1939 års lagtima riksdag av proposition (nr 275) med förslag till lag om sjukhusvård vid krig eller krigsfara erinrades om, att man i krig icke kunde göra sträng skillnad mellan militära och civila personer, då det gällde att vidtaga åtgärder för att bereda sjuka och sårade vård i sjukvårdsanstalter av olika slag, samt att det otvivelaktigt kunde uppställas såsom förutsättning för vidtagande av de lämpligaste åtgärderna och anordningarna därutinnan, att en central ledning hade avgörandet i sin hand.

De faktorer, som vid krig öva inverkan av nu antydd art beträffande sjukhusvården, torde i fråga om den militära och civila sjukvården i övrigt göra sig gällande i varje fall så till vida, att gränsen mellan militär och civil sjukvård vid krig blir mindre skarp än eljest. De allmänna hälso- och sjukvårdsproblem, som därvid bliva aktuella, torde nämligen i avsevärd utsträckning komma att visa sig äga den räckvidd, att såväl militära som civila intressen beröras därav. Helt naturligt kunna representanter för dessa olika intressen vid behandlingen av en fråga anlägga skilda synpunkter därå, vilka synpunkter emellertid vid nuvarande organisation med dess avsaknad av en koordinering av de militära och civila sjukvårdsorganen icke torde bliva i önskvärd utsträckning konfronterade med varandra. Med hänsyn härtill synes erforderligt, att ett särskilt organ tillskapas för behandling av frågor av nu nämnd art samt att vid sammansättningen av detta organ tillses, att såväl de militära som de civila sjukvårdsintressena få inflytande på ärendenas avgörande.

Med hänsyn till världsläget synes det synnerligen viktigt att, i överensstämmelse med det nu sagda, särskilda bestämmelser tillskapas rörande handläggningen vid krig eller krigsfara av hälso- och sjukvårdsärenden av blandad militär och civil karaktär.

Enligt det i utkastet intagna författningsförslaget, vars huvudbestämmelser voro avsedda att träda i tillämpning, då Konungen vid krig eller krigsfara så förordnade, skulle ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården, vilka vore av den natur, att såväl militära som civila intressen därav berördes, prövas och avgöras av en särskild nämnd, kallad *allmänna sjukvårdsnämnden*.

Över *promemorian* avgåvos *yttranden* av medicinalstyrelsen, chefen för försvarsstaben samt armé-, marin- och flygförvaltningarna.

Arméförvaltningen erinrade i sitt yttrande därom, att framställningar om utredning angående organisationen av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse gjorts dels av arméförvaltningen i skrivelse den 27 september 1939 beträffande medelsbehovet för nästa budgetår, dels ock av chefen för armén i skrivelse den 5 oktober 1939. Det syntes enligt arméförvaltningens mening ligga nära till hands, att det spörsmål, varom i *promemorian* vore fråga, komme under omprövning i ett dylikt sammanhang. På grund därav torde, i avvaktan på ställningstagande till berörda framställningar, i allt fall några definitiva åtgärder ej böra vidtagas. — Skulle ett provisoriskt ordnande

av hithörande förhållanden anses böra komma till stånd, syntes intet vara att erinra mot att detta skedde efter de i promemorian uppdragna riktlinjerna. Formen av särskild förordning syntes dock knappast vara erforderlig.

Marinförvaltningen och flygförvaltningen framställde vissa erinringar mot detaljer i författningsförslaget. I övriga yttranden tillstyrktes förslaget eller lämnades detsamma utan erinran.

Den 14 oktober 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att utse sakkunniga med uppgift att inom nämnda departement biträda med utredning angående omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och de organisatoriska frågor i övrigt, som därmed kunde äga samband. I det anförande till statsrådsprotokollet, som föregick beslutet om bemyndigandet, framhöll chefen för försvarsdepartementet, att i samband med utredningen angående omorganisation av sjukvårdsstyrelsen måste till bedömande uppkomma vissa andra hithörande frågor, bland annat det organisatoriska spörsmål, som hänförde sig till sjukvårdsstyrelsens och medicinalstyrelsens förhållande sinsemellan. Därvid torde, anfördes vidare, främst böra övervägas, huruvida åtgärder borde vidtagas för att vinna enhetlighet i behandlingen av ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården, vilka vore av den natur, att såväl militära som civila intressen därav berördes.

I propositionen anför *föredragande departementschefen, statsrådet Forslund*, bland annat följande:

»I den tidigare återgivna promemorian har framhållits, att det vore av synnerlig vikt, att särskilda bestämmelser tillskapades rörande handläggningen vid krig eller krigsfara av hälso- och sjukvårdsärenden av här förut berörd art. Med hänsyn till rådande förhållanden kan jag ej tillråda, att med åtgärder härutinnan får anstå i avvaktan på slutförandet av den i det föregående omnämnda utredningen angående omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och därmed sammanhörande spörsmål. Däremot synes mig den omständigheten, att en närmare undersökning av hithörande förhållanden skall företagas, böra föranleda vissa modifikationer i det remitterade departementsförslaget. Jämlikt kungörelsen den 3 september 1939 (nr 634) med särskilda bestämmelser angående tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara skola sjukhusvårdsärenden, vilka äro av den natur att såväl militära som civila intressen därav beröras, av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och medicinalstyrelsen för prövning och fastställelse underställas en av Kungl. Maj:t utsedd sjukhusvårdschef. Vad angår de allmänna hälso- och sjukvårdsärenden, om vilka i förevarande sammanhang är fråga, synes nu allenast böra vidtagas en anordning, likartad med den, som gäller enligt kungörelsen den 3 september 1939. Såsom ett provisorium torde man därför böra överflytta ifrågakvarande ärenden ej å en nämnd utan å ett enmansorgan, nämligen en *sjukvårdschef*, utsedd av Kungl. Maj:t.»

Det genom propositionen framlagda författningsförslaget överensstämmer i huvudsak med det remitterade departementsförslaget med de ändringar, som föranledas av de ifrågavarande ärendenas överflyttning till en särskild sjukvårdschef.

I *motionen* anföres följande:

Det genom propositionen framlagda förslaget till förordning innehåller bestämmelser, som grundlagsenligt kunna meddelas och regelmässigt meddelas i instruktioner, vilka Kungl. Maj:t utan riksdagens medverkan utfärdar.

Endast i två hänseenden torde en medverkan från riksdagens sida böra ifrågakomma.

För det första för undanröjande av de hinder för den av Kungl. Maj:t avsedda anordningens genomförande, som ligga däri, att vissa lagar och andra författningar tillkomna under riksdagens medverkan tillägga medicinalstyrelsen sådana funktioner, som i förordningsförslaget avses. Se t. ex. lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar och tuberkulosförordningen.

För det andra är måhända riksdagens medverkan erforderlig ur statsregleringssynpunkt. Något nytt anslag har visserligen ej äskats för den nya befattningen såsom sjukvårdschef. Men ett riksdagens medgivande till befattningens inrättande är måhända erforderligt för att förut anvisade medel skola få användas för det nya ändamålet.

Endast i de två nu angivna hänseendena synes riksdagen böra taga ståndpunkt till det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. I övriga delar synes detta såsom avseende ämnen av instruktionsnatur icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet.

I anledning av motionen vill utskottet uttala, att vissa delar av de ämnen, som beröras i det föreliggande förslaget till förordning, otvivelaktigt torde vara av rent administrativ natur. Emellertid har utskottet uppmärksammat, att andra författningar, som av Kungl. Maj:t förelagts riksdagen till antagande och av riksdagen antagits, innehålla både föreskrifter av sådan karaktär, att de skola av Kungl. Maj:t och riksdagen antagas, och administrativa förordnanden eller instruktionsföreskrifter. Anledningen härtill lärer vara praktiska hänsyn, särskilt önskvärdheten av att alltför stor splittring av reellt sammanhörande bestämmelser undvikes. Utskottet finner ur nu nämnda synpunkter hinder icke möta mot godkännande av föreliggande förslag.

Beträffande det sakliga innehållet av förslaget har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet får alltså hemställa,

A) att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning om handläggning vid krig eller krigsfara av vissa ärenden rörande den allmänna hälso- och sjukvården måtte av riksdagen antagas; samt

B) att den i ärendet väckta motionen, I: 13, måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Stockholm den 2 november 1939.

På andra särskilda utskottets vägnar:

S. LINNÉR.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Linnér, Linder, Norman, Branting, Gürde, Karl Johan Olsson, Olof Carlsson, Dahlström, Sten, Sylwan, Verner Andersson* och *Herlitz*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Skoglund, Olsson i Mellerud, Ryberg, Liedberg, K. A. Westman* och *Lindberg* i Stockholm, fru *Gustafson* samt herrar *Österström, Jacobson, Lindahl* och *Persson* i Vinberg.
